

Voorzitter: Thurlings

Tegenwoordig zijn 60 leden, te weten:

Thurlings, Schlingemann, Heij, Van der Maden, Ten Kate-Veen, Steenkamp, De Vries, Rijnders, Elfferich, Vergeer, Teijssen, Van Kuik, Reijnen, De Boer-d'Ancona, De Vreeze, Franssen, Van Gent-de Ridder, Tummers, Schuijt, Albeda, Meuleman, Terwindt, Van Hulst, Steigenga-Kouwe, Mertens, Gooden, Maris, Maaskant, Louwes, Kolthoff, Van Hemert tot Dingshof, Piket, Mol, Heijne Makkreel, Van Kleef, Van Someren-Downer, Polak, Agterberg, Kweksilber, Zoutendijk, De Jong, Broeks, Nederhorst, Diepenhorst, Hartog, Koopman, Kloos, De Rijk, Van Krimpen, Versloot, De Niet, Schwarz, Rang, Mater, Zoon, Van den Heuvel-de Blank, Eisma, IJmker, Kremer en Tjeerdsmā,

en de heren Van der Stoel, Minister van Buitenlandse Zaken en Brinkhorst, Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhinderd van de leden:

Christiaanse, De Geer van Oudegein en Voûte, wegens verblijf buitenslands;

Feij, wegens vakantie;

Hoefnagels, Hendriks en Van Waterschoot;

Brongersma, wegens ziekte.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen een telegram van Hare Majesteit de Koningin en Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard, luidende als volgt:

«Gaarne zenden wij de Eerste Kamer onze hartelijke dank voor de gelukwensen, aangeboden bij de geboorte

van ons jongste kleinkind. Juliana, Bernhard.»

Dit telegram wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel verder aan de Kamer mede, dat is ingekomen een missive van de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, houdende mededeling, dat de verdediging in deze Kamer van het in de Tweede Kamer aangenomen voorstel van wet van de leden Van der Doef en De Beer tot wijziging van de wegenverkeerswet (periodieke keuring van motorrijtuigen, aanhangwagens en opleggers) (14 020) door hem is opgedragen aan de voorstellers.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel nog aan de Kamer mede, dat het College van Seniores omtrent de wetsontwerpen nrs. 14 458, 14 459, 14 461, 14 462, 14 463, 14 464, 14 485, 14 492, 14 494, 14 506, 14 512, 14 603, 14 605, 14 368, 14 482, 14 502, 14 124, 14 393, en 13 369 een blanco eindverslag heeft vastgesteld.

De besluiten, welke na overleg met het College van Seniores zijn genomen, alsmede de lijst van ingekomen stukken met de door mij gedane voorstellen liggen voor de leden ter inzage.

Ingevolge artikel 41 van het Reglement van Orde liggen ook de notulen van de vorige vergadering voor de leden ter inzage.

Tenzij enig lid hiertegen vóór het einde der vergadering bezwaar maakt, zal worden aangenomen, dat de Kamer akkoord gaat met de voorstellen en dat zij de notulen goedkeurt.

Van de Ministers van Binnenlandse Zaken, van Justitie, van Economische Zaken en van Sociale Zaken, alsmede van de beide Staatssecretarissen van Financiën en van de Staatssecretarissen van Justitie en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne heb ik bericht

Ingekomen stukken
Naturalisaties
Economische mededinging
Sociale Zaken
Volksgezondheid

ontvangen, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen en dat zij bij de behandeling van de wetsontwerpen hun departement betreffende, zo nodig, vervangen zullen worden door de Minister van Buitenlandse Zaken.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Naturalisatie van Becker, Josef Franz Maria en 23 anderen (14 458);
Naturalisatie van Bernd, Siegfried en 22 anderen (14 459);
Naturalisatie van Dieudonné, Benjamin en 22 anderen (14 461);
Naturalisatie van Banerjee, Amit en 21 anderen (14 462);
Naturalisatie van Barroso Gutierrez, Pedro en 25 anderen (14 463);
Naturalisatie van Assouad, Bishr en 24 anderen (14 464);
Naturalisatie van Aschkenasy, Yehuda en 25 anderen (14 485);
Naturalisatie van Baglio, Michele en 25 anderen (14 492);
Naturalisatie van Andrade, José en 22 anderen (14 494);
Naturalisatie van Bagdadi, Mustafa en 27 anderen (14 506);
Naturalisatie van Abdulla, Nazad en 23 anderen (14 512);
Naturalisatie van Almeida, Luis en 30 anderen (14 603);
Naturalisatie van Angelopoulos, Apostolos en 25 anderen (14 605);
Wijziging van de Wet economische mededinging (14 368);
Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (14 482);
Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (Voorjaarsnota 1976 (zitting 1975-1976, 13 959, nr. 1)) (14 502);
Wijziging van artikel 3 van de Wet bestrijding infectieziekten en opspo-

Voorzitter

ring ziekteoorzaken (Stb. 1928, 265) (14 124);

Wijziging van de Wet op de accijns van tabaksfabrikaten (Stb. 1964, 208) (14 393);

Herziening van de rentevergoeding bedoeld in artikel 7, zesde lid, van de Deltawet (13 369).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Goedkeuring van de op 20 september 1976 te Brussel tot stand gekomen Akte betreffende de rechtstreekse verkiezing van de leden van het Europese Parlement** (Trb. 1976, 175) (14 383).

De **Voorzitter**: Ik geef allereerst het woord aan de heer Louwes, voorzitter van de vaste Commissie voor Europese Samenwerkingsorganisaties, tot het uitbrengen van het verslag van de commissie.

De heer **Louwes** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Onze commissie heeft vanmorgen vergaderd over het wetsontwerp, dat zojuist aan de orde is gesteld. Zij wil zich gezien de recente behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer in haar verslag ophouden van het maken van opmerkingen. De leden van de commissie hebben zich overigens wel het recht voorbehouden om bij de openbare beraadslaging over het wetsontwerp op verschillende met dit wetsontwerp samenhangende onderwerpen in te gaan.

□

De heer **Schuijt** (KVP): Mijnheer de Voorzitter! Aan het onderhavige wetsontwerp tot goedkeuring van het besluit van de Raad van de Europese Gemeenschap met betrekking tot de rechtstreekse verkiezing van het Europese Parlement heeft de Tweede Kamer op 21 maart van dit jaar in openbare commissievergadering en enkele dagen geleden in plenaire zitting uitvoerige en soms zelfs diepzinnige beschouwingen gewijd. Het overgrote deel van de Kamer ging met dit wetsontwerp akkoord. Gezien het feit, dat ik de eer heb te mogen spreken namens de fracties van de PvdA, de VVD, D'66, de PPR en uiteraard het CDA zal eenzelfde meerderheid zich waarschijnlijk in deze Kamer aftekenen.

Op grond van deze feiten kan de behandeling in deze Kamer sober zijn. De soberheid die wordt betracht is echter omgekeerd evenredig met de belangrijkheid van dit wetsontwerp. Het besluit tot het houden van rechtstreekse verkiezing van de leden van het Europese Parlement door de burgers van Europa kan ongetwijfeld worden gezien als één van de grote stappen vooruit in het proces van het scheppen van een eigen Europese rechtsorde, sui generis, die aansluiting zoekt bij de democratische structuur van haar constiterende elementen. Men kan de verkiezingen zien als een erkenning van de politieke volwassenheid van de burger die het te nauwe kader van de natie/staat wil doorbreken.

Het idee van deze natie/staat is door de Franse jurist-filosoof Jean Bodin aangeboden aan Richelieu en werd voor deze diplomaat en politicus het instrument tot vestiging van een stelsel van absolutisme ten behoeve van zijn vorst aan wiens absolute souvereiniteit niet mocht worden getornd. Deze staatkundige opvatting heeft ruim drie eeuwen de politiek der staten van Europa overheerst. Het beeld van de universele mens, opgebouwd in de Middeleeuwen en herboren in de Renaissance werd door de conceptie van de staat geleidelijk vernauwd, vertroebeld en geschonden. De absolute souvereiniteit van de staat, verpersoonlijkt in zijn vorst, werd het meest bedenkelijke voorwendsel tot bloedige confrontaties tussen naties waarvan de volkeren een gemeenschappelijk cultureel erfdeel bezaten. In dit stramien werd de mens geboren in dienstbaarheid aan de natie/staat. Twee wereldoorlogen mitsgaders een barre economische crisis zijn nodig geweest om het denken en doen van de burger in Europa van deze souvereiniteitswaan te bevrijden. De mens heeft zijn rechten hernomen en daarmee het inzicht dat de staat er is voor de burger, dat de staat dienstbaar dient te zijn aan de mens en niet omgekeerd.

Naast deze speculatieve herbezinning op de gangbare staatkundige denkpatronen stond ook een herbezinning op de feitelijk gegroeide situatie. De technologische ontwikkelingen, vooral op wapenkundig gebied, maakten de mens beducht voor het effect van de tovenaarsleerling, krachten oproepend die hij niet meer kon beheersen en maakten tegelijkertijd het begrip van de souvereiniteit illusoir. Absoluut soeverein toch is alleen nog de staat die met eigen krachten en middelen het bestaan, de veiligheid en de welvaart van zijn onderdanen verzeke-

ren kan. Het behoeft geen adstructie dat zelfs de grootmachten van deze tijd meer heil verwachten van interdependente relaties tussen de staten dan van de handhaving hunner volkomen independentie. We mogen ons gelukkig prijzen, dat de internationale staatkundige verhoudingen thans gekenmerkt worden door een feitelijke transformatie van het soevereiniteitsbegrip. Elk verdrag toch dat een staat afsluit met een andere staat houdt een vrijwillige beperking in van deze soevereiniteit.

Als één van de meest ver gaande en oorspronkelijke verdragen mag in dit opzicht het Verdrag van Rome en van Parijs gelden, waarbij een eerste stoutmoedige poging werd ondernomen om in Europa buiten het overleefde kader van de natie-staat te stappen om een nieuwe communautaire rechtsorde tot stand te brengen, een rechtsorde die een ruimer kader schept voor de ontplooiing van burger en staat, een geheel nieuw staatkundig stelsel tussen staten, onder meer gekenmerkt door het integratiebeginsel. De Europese Gemeenschap is de vertolking van dit bredere moderne samenlevingsbegrip.

Maar, mijnheer de Voorzitter, van inzicht en begrip naar feitelijke verwezenlijking, naar een in de praktijk beleven van een feitelijke lotsgemeenschap is een lange moeizame onderneming, die naast een tikkeltje fantasie grote staatsmanswijsheid veronderstelt. Ideeën, wanneer ze juist zijn en beantwoorden aan nog niet bewust geworden behoeften, schijnen minstens een generatie nodig te hebben om gemeengoed te worden. Dit kan vooral gelden als het politieke opvattingen zijn, die conflicterend opbotsen tegen eeuwenoude denkpatronen. Het mag dan ook niets ongewoons heten als de staatkundige revolutie, die Europese integratie heet, nog veel tijd nodig heeft om tot wasdom te komen. Dit bracht waarschijnlijk onze collega Reijnen ertoe in zijn jaarrede voor de Raad van Europese Gemeenten te formuleren: De integratie van Europa is moeizaam en traag verlopen, maar – zo voegde hij er naar mijn mening terecht aan toe – die integratie is ook gestaag en niet te stuiten.

Met uitzondering van enige verbeteringen Engelse antimarketeers zullen de meeste politici in Europa wel willen aanvaarden, dat dit proces een onomkeerbaar proces is. Een proces met dieptepunten en met hoogtepunten. 1966 Luxemburg was een dieptepunt; 1973 met de intrede van Engeland was een hoogtepunt, waarvan een nieuw

Schuijt

democratisch élan werd verwacht. Als hoogtepunt wil ik ook de Conventie van Lomé noemen waardoor nieuwe economische opvattingen in een oud patroon werden gevoegd. De paradoxale situatie doet zich nu voor, dat enerzijds de interne cohesie van de Gemeenschap aan hoge spanningen bloot staat, terwijl anderzijds de buitenlandse economische betrekkingen van de Gemeenschap enorm worden uitgebreid en versterkt. Het beeld dat de Gemeenschap oproept is dan ook dat van een enorme economische reus op een lemen politieke voet. De vraag kan gesteld worden of in deze golven de lijn van succes en echec het besluit van de Raad van 20 september van vorig jaar als een hoogtepunt gezien mag worden in het Europese ontwikkelingsproces, vooral nu het élan van 1973 aan het verschromelen is ten gevolge van de Britse worsteling met zichzelf.

Ik wil mij niet te buiten gaan aan overdreven optimisme. Ik geloof ook niet aan politieke wondermiddelen. Ik blijf ervan overtuigd, dat het Europese wordingsproces, met een variant op een Nederlandse wapenspreuk, meer strijdend dan opduikend zal zijn. Niettemin meen ik, dat rechtstreekse verkiezing van het Europese Parlement een goede mogelijkheid kan inhouden een nieuwe politieke dimensie aan het integratieproces te geven.

In de ogen van de burger, zo hij er al oog voor had, schijnt de Europese ontwikkeling tot nu toe een zaak te zijn van kooplieden en multinationals, van boerenbonden en andere georganiseerde economische belangengroeperingen, althans zo wordt er nog wel eens over de Europese ontwikkeling gesmaald. Het optreden van door de bevolking rechtstreeks gekozen volksvertegenwoordigers, die verantwoording zullen moeten afleggen aan hun kiezers, voert een algemeen politiek element in, dat zo het al geen waarborg is voor een evenwichtige belangenbehartiging, toch de mogelijkheid daartoe kan scheppen.

Een ander wezenlijk element is de versterking van de democratische structuur van de Gemeenschap. De besluitvormende instanties, Raad en Commissie, zullen wellicht meer dan tot nu toe het geval was, geneigd zijn rekening te houden met de politieke opvattingen die bij hun bevolkingen leven en die vertegenwoordigd zijn in het parlement. Zulk een direct gekozen parlement zal ook een tegenwicht kunnen opwerpen tegen de tot overheersing neigende technocratie en zal de

dynamiek van het ambtenarenkorps in gepaste politieke banen kunnen leiden. Zulk een parlement, voor een deel minder geplaagd door het dubbele mandaat, kan een betere grip krijgen op de Europese bureaucratie.

Voor het democratisch functioneren van de Gemeenschap is elke stap op weg naar een betere controle van de macht van groot belang. Ik denk hierbij niet in eerste instantie aan uitbreiding van de bevoegdheden van het parlement, maar van direct gekozen die zich professioneel aan hun dagtaak zetten, mag worden verwacht, dat zij alle mogelijkheden die de verdragen bieden, optimaal zullen uitputten. Een rechtstreeks gekozen parlement kan een politiek gezag verwerven, waarmee de besluitvormende instanties terdege rekening zullen moeten houden.

Het zijn voornamelijk deze overwegingen, die ons ertoe leiden met de Regering verheugd te zijn over dit besluit en het perspectief dat dit besluit kan openen. Dat dit besluit tot stand kwam onder het Nederlandse voorzitterschap van de Raad, is een extra betuiging van satisfactie aan de Minister en de Staatssecretaris waard.

Wij willen in deze Kamer niet kibbelen over het betere en het goede. Wij willen ook niet de soms denigrerend bedoelde term 'compromis' gebruiken. Wij beschouwen dit besluit als een communautaire oplossing, die het meest wezenlijke uit de barning der tegenstellingen heeft weten te behouden.

Hoewel ik gezegd heb, niet in details te willen treden, wil ik heel kort toch nog enkele punten aan de Regering voorleggen. Gekozen is in de overgangsfase voor een facultatief dubbel mandaat. Beschouwt de Regering dit als een principiële keuze, of berust dit op opportuniteitsoverwegingen?

Wat het uitbrengen van één enkele stem betreft, overeenkomstig artikel 8 van de Akte, rijzen twee vragen. Ten eerste: denkt de Regering op dit punt aan een verdere communautaire richtlijn, door de Raad vast te stellen in overleg met het Europese Parlement? Ten tweede: ziet de Regering mogelijkheden bij de voorbereiding van de kieswet, het actief kiesrecht te verlenen aan alle Nederlanders, waar zij zich ook binnen de Gemeenschap bevinden? De Tweede Kamer heeft zich in grote meerderheid daarvoor uitgesproken. Ook in deze Kamer is er een grote meerderheid die daarvoor gesteund is. Ten slotte nog een derde punt: hoe staat de Regering tegenover het Italiaanse initiatief om onder be-

paalde waarborgen Italiaanse onderdanen die in een land van de Gemeenschap werken de mogelijkheid te bieden in dat land ter stembus te gaan?

Een ander belangrijk punt dat zeker niet onbesproken kan blijven, is de vraag hoe de Europese verkiezingen worden voorbereid. Het welslagen van deze onderneming wordt bepaald door een meerdere of mindere mate van massieve participatie aan de stembus. Tot nu toe is de betrokkenheid van de burger bij het Europese gebeuren gering geweest. Des te opmerkelijker is het, dat opiniepeilingen, door Eurobarometer verricht, uitwijzen dat er, ondanks het gekibbel en het gehakketak in Brussel, een groeiende belangstelling is bij de Europese burger voor deze verkiezingen. Vergeleken met november 1976 gaf de Euro-barometer van maart 1977 het volgende beeld te zien:

In de gehele Gemeenschap was in 1976 69% voor en in 1977 72%. In het Verenigd Koninkrijk, waar zelfs een campagne op touw is gezet om uit de Gemeenschap te treden, stijgt dit percentage in enkele maanden van 57 naar 67. In Frankrijk stijgt het van 69 naar 73,3%. In ons land ligt het cijfer op 74%. Men zou aan de hand van deze cijfers kunnen menen dat de volkeren van Europa maar eens een duidelijk antwoord moeten geven.

Hoe bemoedigend deze cijfers ook zijn, toch zal er nog veel moeten worden gedaan om de openbare mening te sensibiliseren. Door het onderteekenen van de Akte en het aannemen van de onderhavige wet, scheidt de Regering een recht van de burger op Europese informatie, waaraan de plicht van de overheid correleert deze informatie te verschaffen. Dit recht is reeds erkend door middel van het ter beschikking stellen van openbare gelden van het nationale comité-Vondeling.

Is de Regering bereid aan het volgende kabinet het advies mee te geven een belangrijke post op de begroting voor deze objectieve informatie op te voeren? Als ik lees in de huidige begroting wat de campagne 'Zuinig met Energie' kost – ongeveer 6 mln. – zou ik het niet onredelijk vinden als over deze nog belangrijker aangelegenheid ruimhartig werd gedacht.

Het is in dit verband verheugend te zien dat het particulier initiatief reeds actief is. Ik denk hierbij aan het indertijd door mij opgerichte CEVNO, dat in de kringen van het Nederlandse onderwijs voortreffelijk werk heeft verricht. Ik denk ook aan de Raad van Europese Gemeenten, die naast vele andere activiteiten het initiatief nam tot

Schuijt

de sprekende affiche op de stembureaus op 25 mei met de suggestieve groet: Tot ziens bij de Europese verkiezingen!

Men mag ook verwachten dat de televisie, radio en pers, die zo'n belangrijke verantwoordelijkheid hebben bij de totstandkoming van de openbare mening, zich niet onbetuigd zullen laten en een wezenlijke bijdrage zullen leveren tot de vorming van een Europese openbare mening. Het scheppen van een Europees bewustzijn is een heel moeilijke zaak, omdat in vergelijking met de nationale situatie deze laatste het zeer makkelijk heeft. Zij heeft immers duidelijk herkenbare referentiekaders: het staatshoofd, de vlag, de munt, het volkslied enz. Dit zijn symbolen van verbondenheid binnen de natie die in Europa niet aanwezig zijn.

Ik informeer in dit verband nog naar het bescheiden, maar aansprekende initiatief tot het uitbrengen van een speciale postzegel. Acht de Regering een gezamenlijke uitgave mogelijk? Denkt de Regering aan een toeslag?

De ratificatieprocedure is nu in acht parlementen hetzij geschied, hetzij op gang gebracht. De Deense reserves behoren gelukkig tot het verleden. Als alles volgens plan verloopt, zal in acht landen in het najaar de ratificatie rond zijn. Dat is een vlot verloop. Grote onzekerheid bestaat echter nog in het Verenigd Koninkrijk. Dezer dagen heeft in Londen een parlementair debat ter zake plaats. Heeft de Regering al enige informatie, hoe de zaken daar lopen en wat eruit kan komen? Kan zij ons daarover iets meedelen? Het is welhaast ondenkbaar dat Engeland van welks toetreden in 1973 een versterking van het democratische element in de Gemeenschap werd verwacht, thans verstek zou laten gaan waar het juist op de versterking van het democratische element aankomt.

Deze week zal in Londen ook een nieuw topberaad plaatsvinden. Op de agenda, die ik ergens heb gezien, staan uiteraard veel belangrijke zaken, maar het punt dat ons bezighoudt, namelijk de voortgang van de voorbereiding van de Europese verkiezingen, heb ik er niet op gelezen. Zou de Minister-President, ook al is hij demissionair, Londen niet de juiste plaats vinden om met zijn Engelse ambt- en partijgenoot een poging te wagen dit punt ook op de agenda te krijgen?

Ik ben iets uitvoeriger geweest dan mijn bedoeling was, maar ik hoop dat de Kamer er begrip voor heeft dat er enkele persoonlijke feiten zijn, die mij

tot dit tijdsmissbruik hebben verleid. In de eerste plaats noem ik het feit, dat ik bijna 20 jaar geleden mijn maiden-speech in de Tweede Kamer hield over een Europees onderwerp, namelijk 'de sociale aspecten van het Verdrag van Rome', en dat ik nu in deze Kamer mijn eenzijdige activiteit afsluit met wederom een Europees onderwerp. Het tweede feit is dat ik in 1960 in de commissie-Dehousse mederapporteur was voor het eerste ontwerp voor de Europese verkiezingen. Een enorm stuk werk is door deze commissie verzet. Alle Europese deskundigen op het gebied van de verkiezingstechniek zijn toen geraadpleegd. Helaas bleef het ontwerp tot 1974 in de ministeriële laden liggen. Het stemt toch nu tot voldoening dat dit werkstuk van nut geweest is voor de laatste rapporteur, de heer Patijn. Mijn persoonlijke betrokkenheid bij deze zaak is dus groot geweest en gebleven.

Er wordt wel eens onderscheid gemaakt tussen emotionele Europeanen en zakelijke. Welnu, ik heb behoord en behoort nog tot de eerste categorie, de emotionele Europeanen, en wel om de doodeenvoudige reden dat in 5 lange oorlogsjaren de strijd gestreden is tegen de knechting van onze vrijheid en de verguizing van onze menselijkheid. Die strijd voor vrijheid, recht en erkenning van de menselijke waardigheid is voortgezet op politiek niveau. In een hechte democratische structuur van onze samenleving, klein en groot, ligt het enige middel om de barbaarsheid van het fascistische denken voorgoed uit te bannen. Als dit in Europa zal mogen gelukken, zal het zijn rol in de wereld beter kunnen vervullen dan het geval geweest is in het verleden met militaire machtsmiddelen. Zogenaamde realisten noemen dit een illusie, maar, zo heeft Romano Guardini eens geschreven, wat eerst een illusie leek, is in de geschiedenis dikwijls werkelijkheid geworden.

Ik ben deze Kamer er dankbaar voor dat zij mij heeft willen afvaardigen naar het Europese Parlement, ook al ben ik een emotionele Europeaan. Aan mijn zakelijke opvolgers, de professionelen, die straks het Europese Parlement zullen bemannen, wil ik graag een advies meegeven: vergeet deze emotionele wortel van het Europese integratiestreven niet; hij heeft inspiratieve kracht.



De heer **Ijmkers** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Op zich valt het te betreuren, dat de behandeling van dit wetsontwerp nog even vóór het reces van

deze Kamer en binnen één week na het debat aan de overzijde moet plaatsvinden. Kennelijk heeft het kabinet geen rekening gehouden met het feit, dat ook de Eerste Kamer met reces gaat. In de haast om met een goedgekeurde wet andere EEG-staten onder druk te zetten, moet de Eerste Kamer afzien van een normale behandeling. Daarmee wordt afbreuk gedaan aan de taak van deze Kamer om een wetsontwerp naar behoren te toetsen.

Naar onze mening worden met dit wetsontwerp nogal wat staatsrechtelijk omstreden bepalingen in huis gehaald en wordt ook in strijd met de Grondwet gehandeld. Ik zal dat straks nog nader toelichten.

Veel nieuw licht is er in de korte tijdspanne sinds de behandeling in de Tweede Kamer niet op de Europese verkiezingen gevallen. Alleen blijkt nu ook dat de Britse regering het betrokken wetsontwerp heeft uitgebracht. Ik volsta daarom met de vermelding van onze politieke en staatsrechtelijke bezwaren. Mijn fractie heeft onoverkomelijke bezwaren tegen het overhevelen van bevoegdheden van het nationale parlement naar een Europees orgaan. Dit geldt temeer, daar dit alleen maar van kwaad tot erger zal leiden, tot het steeds verder verzwakken van de positie van het eigen parlement. Wij beschouwen de Europese verkiezingen als een hefboom om tot politieke integratie van de EEG te komen, juist op het gebied van de buitenlandse politiek, de sociale en economische politiek en vooral ook de militaire politiek.

Een ander belangrijk bezwaar is, dat het Nederlandse parlement meewerkt aan het in het leven roepen van een orgaan dat zich tegen Nederlandse belangen kan en zal keren. In werkelijkheid zal deze maatregel, die uit het wetsontwerp voortvloeit en die gezegd de democratie zou moeten versterken, ertoe bijdragen dat het eigen parlement wordt uitgehoid.

De Europese verkiezingen zijn niet los te maken van de economische ontwikkeling in Europa. De economische crisis vergroot de strijd om economische machtsposities, een strijd die gepaard gaat met een voortdurende wisseling van machtscombinaties. Binnen dit geheel speelt de Duitse Bondsrepubliek haar eigen en vooral ook doorslaggevende rol. De integratie binnen de EEG is altijd haar strategie geweest om zodoende met haar grotere economische macht, de politieke en militaire achterstand als gevolg van de Tweede Wereldoorlog op te heffen.

Ook staatsrechtelijk zijn er echter

Ymkers

een aantal problemen. Het lijkt alsof de kiezer zijn stem op een Nederlandse kandidatenlijst voor het Europese Parlement uitbrengt. In de praktijk zal echter de gekozen een verlengstuk worden van anderen die elders zijn gekozen. Iedere mogelijkheid voor de Nederlandse kiezer, controle daarop uit te oefenen, ontbreekt. Ook de mogelijkheid tot correctie ontbreekt.

Volgens de Grondwet vertegenwoordigt de Tweede Kamer het Nederlandse volk. De kiezer geeft daarmee dus één mandaat af via het systeem van verkiezingen. In onze ogen is het onmogelijk om met datzelfde systeem nog een tweede mandaat te verstrekken en dan nog wel een dat strijdig kan zijn met het eerste.

Ook de mogelijkheid van aantasting van ons kiesstelsel, die zich als gevolg van de Europese verkiezingen kan voordoen, is voor ons een probleem. Welke gevolgen zal een besluit van het Europese Parlement om in het vervolg de Europese verkiezingen via het districtenstelsel te doen plaatsvinden, kunnen hebben voor ons systeem van evenredige vertegenwoordiging? Zal dat de argumenten van de voorstanders van kiesdrempel en districtenstelsel niet verder versterken in hun pogingen om kiesdrempel en districtenstelsel door te voeren, zich daarbij beroepende op uitspraken van het Europese Parlement?

Dat kiesstelsel zal ook een rol spelen in het debat in het Britse Lagerhuis. Ook daar zullen de Europese verkiezingen op basis van evenredige vertegenwoordiging plaatsvinden, althans zo luidt het wetsontwerp. De conservatieven zijn warme voorstanders van de EEG en het Europese Parlement. Zij zijn echter felle tegenstanders van de evenredige vertegenwoordiging, omdat het in Engeland bestaande districtenstelsel hen het meest bevoordeelt. Binnen Labour bestaat sterk verzet tegen Europese verkiezingen, zodat de Britse regering het zal moeten hebben van de steun van de Britse conservatieven die ongetwijfeld handhaving van het districtenstelsel, ook voor de Europese verkiezingen, zullen verlangen. Men ziet dat in Engeland de strijd om het kiesstelsel in wezen nu al aan de gang is; een strijd die wel eens zoveel tijd in beslag kan nemen dat er van verkiezingen in 1978 niets terecht zou kunnen komen.

De staatsrechtelijke en politieke bezwaren die het wetsontwerp met zich brengt, zijn voor mijn fractie aanleiding om daaraan geen steun te verlenen.



De heer **Meuleman** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Uit het feit dat deze Kamer heeft besloten om voorlopig alleen de niet-controversiële onderwerpen te behandelen, blijkt dat ook het wetsontwerp 14 383, 'Goedkeuring van de op 20 september 1976 te Brussel tot stand gekomen Akte betreffende de rechtstreekse verkiezing van de leden van het Europese Parlement', onder deze categorie valt. Of dit bij alle parlementen die zich hierover moeten uitspreken ook zo zijn zal, waag ik te betwijfelen. Ik denk in dit verband direct aan Engeland; de heer Schuyt heeft daar zoëven terecht op gewezen.

Aangezien ik mijn bezwaren heb tegen dit wetsontwerp meen ik, dat het juist zou zijn deze kenbaar te maken. Bij de aanbieding van de begroting van Buitenlandse Zaken voor het dienstjaar 1974 stelde de Regering: 'voor een Europese eenwording zal Nederland zich in de komende periode krachtig blijven inzetten en zal gestreefd worden met voortvarendheid naar substantiële voortgang over het gehele veel omvattende terrein van de Europese integratie'. Bij de behandeling van deze begroting destijds hebben wij gesteld – en wij doen dat nu weer – dat wij ten aanzien van het gehele beleid van de Europese Gemeenschappen wel de nodige reserves hebben. Een economische samenwerking ontmoet bij ons geen bezwaren, maar bij een politieke samenwerking dient wel de uiterste voorzichtigheid in acht te worden genomen. Het gehele Europese beleid is er mijns inziens op gericht, dat er duidelijk een streven naar Europese eenwording bestaat. Daartegen hebben wij ernstige bezwaren. Wij denken met name aan de doelstelling, welke is gericht op het verwezenlijken van de opbouw en het instellen van een supra-nationale regering. Komen wij op grond van deze doelstelling niet in gevaar en komen daardoor niet de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van meningsuiting, de zelfstandigheid van ons vaderland en van ons vorstenhuis in gevaar? Wat de vrijheid van godsdienst en meningsuiting betreft mogen wij wel bedenken, hoe onze vadersen geleden, gebeden en gestreden hebben voor deze vrijheden.

Komen de minderheden met een eigen karakter door het verenigd Europa niet in het gedrang? Mogen wij de zelfstandigheid van ons land inruilen, terwijl wij dankbaar waren, dat wij na de tweede wereldoorlog onze vrijheid en zelfstandigheid herkregen? Sprak toen niet onze koningin in die moeilijke dagen: wij willen ons zelf zijn en blijven.

Is er in het verenigd Europa straks nog plaats voor ons vorstenhuis? Kan het drieboudig snoer God, Nederland en Oranje blijven bestaan? Wanneer humanisme en christendom hand in hand gaan, is er dan nog wel plaats voor het reformatorisch belijden? Laat dan toch in dezen het woord Gods ons tot een richtsnoer zijn. Eenheid te zoeken is op zich zelf een goede zaak; daarop heeft ook de heer Schuyt gewezen. Een eenheid buiten God om echter zal blijken geen eenheid te zijn.

Het Europese parlement is slechts een debatclub, zoals het thans fungeert. Van bevoegdheden is weinig sprake. De rechtstreekse verkiezingen zullen mede daarin verandering moeten aanbrengen. Ongetwijfeld zal van een rechtstreeks gekozen parlement daarom meer kracht uitgaan. Immers, de gekozen leden zullen zich tegenover het thuisfront waar moeten maken.

Met voldoening heb ik mogen constateren, dat de Europese verkiezingen niet op zondag zullen worden gehouden; daar ben ik dankbaar voor. De Staatssecretaris heeft gesteld, dat de stembussen op maandagochtend of maandagnacht zullen worden geopend. De Minister van Binnenlandse Zaken zegt evenwel op blz. 274 van de noodhandelingen die wij hebben ontvangen: 'Het stemmen tellen verwijs ik naar het ogenblik waarop het wetsontwerp hier ter tafel zal zijn, want dan wil ik wel eens weten, hoe de moeilijkheden, die daarmee verband houden, door de Kiesraad zijn opgelost.'. Wanneer worden de stembussen nu geopend en de stemmen geteld? Het kan aan mij liggen, maar duidelijk is het mij niet.

De Minister heeft, op blz. 228 van – alweer – de noodhandelingen, gezegd:

'De drijfveer is geweest om via de democratische legitimatie door rechtstreekse verkiezingen te verzekeren dat het Europees Parlement met meer gezag kan spreken en met meer klem en kracht kan opkomen voor grotere bevoegdheden. Daar gaat het in wezen om.'

Dat is nu precies het gevaar dat wij in deze rechtstreekse verkiezingen zien. Deze grotere bevoegdheden wensen wij niet te leggen in handen van het Europees Parlement, maar voor het eigen parlement te behouden. Waarom dienen zowel de Tweede als de Eerste Kamer in dezen te worden uitgeschakeld? Het is wel gebleken dat de Tweede Kamer besluiten nam terwijl de Eerste Kamer daaraan haar goedkeuring onthield. Deze Kamer heeft, ook vandaag nog, toch wel eni-

Meuleman

ge invloed op de ontwikkeling in Europees verband.

Wij vrezen dan ook dat door deze verkiezingen een verdere inperking van de nationale souvereiniteit tot stand zal komen: een beperking van de macht van het nationale parlement en een vergroting van de macht van het Europees Parlement

Uit de beschouwingen aan de overzijde hebben wij gelezen:

'Als er één land in Europa is dat bereid moet zijn, alles op alles te zetten om deze Europese verkiezingen tot een succes te maken, ook wat de opkomst van de kiezers betreft, dan is het Nederland wel. Wij zijn dat aan ons Europese verleden en aan onze Europese toekomstvisie verplicht.'

En vervolgens:

'Uit de Eurobarometer hebben wij kunnen aflezen dat niet minder dan 77% van de kiesgerechtigde Europeanen vóór de directe verkiezingen is.'

Men kan zich afvragen, waarop deze barometer is afgesteld.

Uit de stukken heb ik kunnen constateren dat grote bedragen beschikbaar worden gesteld. Het was mij niet erg duidelijk, om hoeveel het precies gaat en wanneer dit geld vrijkomt. Wel bleek mij dat voor het jaar 1977 een bedrag van 1,2 mln. is uitgetrokken, terwijl voor 1978 een nadere beslissing zal worden genomen. Zal wanneer deze verkiezingen, om welke reden ook, niet zouden doorgaan, dit bedrag dan voor andere doeleinden worden gebruikt of is het dan al opgesoupeerd voor propaganda en dergelijke?

Volgens de Minister van Binnenlandse Zaken ligt het in het voorneemen, bij centrale kandidaatstelling als waarborgsom f 18.000 voor te stellen. Op dit ogenblik kent de Kieswet 18 kieskringen en een waarborgsom per kieskring van f 1000. Wordt hierdoor de weg voor de kleinere partijen niet bij voorbaat afgesneden, gezien de hoge kiesdeler en daarenboven nog een zeer hoge waarborgsom?

Op welke datum de Europese verkiezingen in 1978 zullen plaatsvinden is naar ik meen uit de stukken begrepen te hebben niet bekend. Wij willen hierbij uitspreken, dat wij geen voorstanders ervan zijn, de Europese verkiezingen op dezelfde dag te doen plaatsvinden als bij voorbeeld de verkiezingen voor de gemeenteraden, de provinciale staten of nog andere, waarbij ik denk aan de Rijnmondraad en gewestraden. Uit een oogpunt van duidelijkheid is het beter, de Europese verkiezingen afzonderlijk te houden. Daaruit kan blijken of de Nederlandse kiezer de

Europese zaak interesseert en waarop de barometer staat.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn, dat wij geen voorstanders zijn van het geven van meer bevoegdheden aan het Europees Parlement en van het hieraan meewerken door goedkeuring te hechten aan directe verkiezingen.



Minister **Van der Stoel**: Mijnheer de Voorzitter! Het doet de Regering bijzonder veel genoegen dat de heer Schuijt in instemmende zin namens een zo groot deel van deze Kamer over dit wetsontwerp heeft kunnen spreken. De heer Schuijt heeft een indrukwekkend en bewogen betoog gehouden voor Europese integratie, zoals hij dat zo vaak heeft gedaan, want hij is in de waarlijke zin des woords Europeaan van het eerste uur geweest. In 20 jaar van veelvuldige politieke activiteiten heeft de Europese component bij hem altijd voorop gestaan in de Tweede Kamer en Eerste Kamer en in het Europese Parlement, waar hij een zo belangrijke rol heeft gespeeld.

De zeer velen die de Europese gedachte een warm hart toedragen, zullen hem daarvoor dankbaar zijn en blijven. De heer Schuijt heeft nog eens uiteengezet waarom dat Europa zo belangrijk is en waarom het zo essentieel is dat met de opbouw van de Europese eenheid wordt voortgegaan. Daarom ook heeft hij niet ten onrechte een band gelegd met het verleden, met de Tweede Wereldoorlog en de strijd tegen nationalisme en fascisme, omdat beide zijn voortgekomen uit extreem nationalisme. De grondgedachte van de Europese integratie is immers strijd tegen dat extreme nationalisme, zoals ook de heer Schuijt heeft uiteengezet, en het niet elkaar naar het leven staan, maar met elkaar samenwerken en proberen gezamenlijk oplossingen te vinden.

De heer Schuijt heeft gesproken over de neiging tot onafhankelijkheid en heeft daartegenover de interdependentie gesteld. Hij heeft daarbij de maatschappelijke werkelijkheid geschetst. Steeds meer problemen worden immers grensoverschrijdend en zijn alleen in een wijder kader oplosbaar, niet langer in een nationaal kader. Dit is gelijktijdig mijn antwoord aan de heer Meuleman wat betreft zijn betoog voor nationale zelfstandigheid.

Men heeft op de weg naar Europa al vele tegenslagen gekend. Dit zal ook in de toekomst het geval zijn. Met de heer Schuijt ben ik de overtuiging toegedaan, dat de tegenslagen zullen

worden overwonnen en dat voortgang zal worden gemaakt op de weg naar de Europese integratie, omdat dit in de verhoudingen, zoals deze zijn gegroeid, de enige begaanbare weg blijkt te zijn. Menige harde les is misschien nog nodig om dit tot iedere regering en iedere politieke stroming in Europa te laten doordringen.

De heer Schuijt heeft het belangrijke werk van de commissie-Dehousse ter voorbereiding van de Europese verkiezingen gereleveerd. Deze werkzaamheden zijn vele jaren geleden verricht. Toch heeft men op de grondgedachte kunnen teruggrijpen. De commissie heeft baanbrekend werk verricht bij het rijp maken van het denken voor de Europese verkiezingen. Opnieuw wil ik in dankbaarheid levereren de rol die de heer Schuijt hierbij heeft gespeeld.

Nu wij bij de aanvaarding van het wetsontwerp inzake de Europese verkiezingen staan, releveer ik ook de belangrijke rol die de heer Patijn heeft gespeeld bij het rijp worden van het denken in de laatste fase van de strijd om de Europese verkiezingen in het Europese Parlement.

De heer Schuijt heeft, sprekend namens nagenoeg de gehele Kamer, wel eens enkel punt van zorg geuit. Ik begriep hem zeer wel als hij zich afvraagt hoe het straks in Engeland zal gaan. Hij heeft daaraan de vraag verbonden, of het niet noodzakelijk is dit onderwerp aan de orde te stellen in de Europese Raad.

Ik denk, dat wij hetzelfde willen, maar ik geef de voorkeur aan een iets andere aanpak. Ik vind niet, dat dit een onderwerp is dat behandeld moet worden in de Europese Raad, want hier is een beslissing genomen en de Britse regering heeft zich in het kader van die beslissing gecommitteerd om die beslissing ook waar te maken in het eigen land. Het op de agenda plaatsen van dit ontwerp bij de Europese Raad zou het misverstand kunnen wekken – hetgeen natuurlijk geenszins wordt beoogd door de heer Schuijt – dat deze zaak nog in twijfel kan worden getrokken.

De heer **Schuijt** (KVP): Ik heb gesproken over voortgang van de voorbereidingen!

Minister **Van der Stoel**: Dan komen wij elkaar een heel stuk nader. De Minister-President en ik zullen in Londen onze Britse ambtgenoten er nog eens op wijzen hoezeer wij uitkijken naar een positieve uitslag van het komende debat in het Britse parlement. Ik wil hierbij overigens wel een onderscheid maken tussen de aanvaardbaarheid van Europese verkiezingen in het alge-

Van der Stoel

meen aan de ene kant en de kwestie van de keuze van het kiesstelsel aan de andere kant.

Wat betreft het eerste meen ik dat wij geen zorgen behoeven te hebben over de opstelling van het Britse lagerhuis, althans van de meerderheid daarvan. Wat betreft het tweede is het kennelijk moeilijk een formule te vinden, die de instemming van de meerderheid heeft, maar op grond van door mij verkregen indrukken ben ik niet zonder hoop dat dit tenslotte zal lukken, zij het dat ongetwijfeld nog de nodige moeilijkheden zullen moeten worden overwonnen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Schuijt heeft ook gesproken over de noodzaak vanwege de Regering de nodige financiële steun te geven aan de werkzaamheden van het nationale comité, dat de aandacht wil vestigen op de Europese verkiezingen. Die noodzaak onderschrijf ik van ganser harte. Het is de Kamer bekend dat voor het lopende jaar een bedrag van f 1,2 mln. is uitgetrokken. Ik zal niet nalaten mijn ambtgenoten nog eens te wijzen op de dringende wens van ook deze Kamer – aan de overzijde van het Binnenhof heb ik hetzelfde beluisterd – dat de nodige steun wordt gegeven aan dat nationale comité, zodat het op grote schaal de belangstelling voor deze verkiezingen kan activeren. Ik vind het van het grootste belang dat daarbij succes wordt geboekt. In hetzelfde jaar zullen nog twee andere verkiezingen plaatsvinden en ik vind het van belang dat de Nederlandse kiezer wordt geattendeerd op de belangrijkheid van Europese verkiezingen. In het bijzonder hoop ik dat dit resulteert in een hoog opkomstpercentage.

Mijn opmerkingen over de Europese verkiezingen afsluitend wil ik de Kamer dank zeggen voor het feit, dat zij zich bereid heeft verklaard op zo korte termijn dit wetsontwerp in behandeling te nemen. Ik vind het een goede zaak dat Nederland kan spreken met de andere partners – ik denk opnieuw aan het Verenigd Koninkrijk – in de wetenschap dat de parlementaire procedure in Nederland is voltooid. Tegen deze achtergrond heb ik het gewaardeerd dat een snelle behandeling is mogelijk gebleken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb geconstateerd dat tussen de opvatting van de heer IJmker en van de Regering een brede kloof gaapt. Ik heb nog steeds niet kunnen ontdekken waarin de militaire integratie van Europa schuilt. Evenmin heb ik kunnen ontdekken dat de Duitse Bondsrepubliek

in het Europese integratieproces de lakens uitdeelt. Ik zou eerder willen zeggen dat de gevaren, die de heer IJmker vreest, mede kunnen worden beteugeld in het kader van dat integratieproces.

Ik wil de heer Meuleman graag geruststellen wat het karakter van de Europese integratie betreft, in die zin, dat er geen sprake van kan zijn – niemand behoeft daaraan te twijfelen – dat het Europese integratieproces ten slotte zou betekenen, dat wij het systeem van de constitutionele monarchie moeten opgeven. Dit integratieproces zou zeker ook niet inhouden, dat wij op enigerlei wijze het Nederlandse geestesmerk behoeven op te geven. Die eigen identiteit van Nederland blijft.

In het algemeen staat in het regeringsbeleid, zeker bij de Europese verkiezingen, de noodzaak centraal om een democratische gemeenschap op te bouwen. Het Europa van de toekomst zal democratisch zijn of het zal niet zijn. Ook tegen deze achtergrond wil ik de heer Meuleman zeggen, dat hij er niet voor hoeft te vrezen, dat langs de weg van de Europese integratie de traditionele vrijheidsrechten in Nederland worden aangetast. Hij heeft gezegd: wij willen onszelf zijn en blijven. Nederland gaat echter niet zonder meer op in dat Europa; het is niet zo, dat er dan geen eigen Nederlandse identiteit meer aanwezig zal zijn. Wij moeten wel beseffen, dat Nederland tal van vraagstukken alleen maar kan oplossen in het kader van dat Europese integratieproces in grensoverschrijdende samenwerking. Daarop is het Europese integratieproces gericht.

Het zal ongetwijfeld het streven van de Regering zijn om, nadat deze Europese verkiezingen hun beslag hebben gekregen, gebruik te maken van het feit, dat het Europese Parlement een nieuwe legitimatie heeft gekregen om voor zichzelf nieuwe bevoegdheden te verkrijgen. Dat is niet in strijd met de wens, een krachtig parlementair systeem hier in stand te houden. Integendeel, het is een logisch sequel van de gedachte, dat overal waar gezag wordt uitgeoefend, ook adequate parlementaire controle moet zijn. In deze zin willen wij de Europese verkiezingen benaderen. Staatssecretaris Brinkhorst zal nu nog op enkele meer specifieke vragen over het wetsontwerp ingaan.



Staatssecretaris **Brinkhorst**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde de heer Schuijt heeft de kern van de problematiek geraakt, toen hij zei, dat

het ging om het doorbreken van de gedachte van de exclusiviteit van de natiestaat. Dat geldt heel in het bijzonder voor het punt van de parlementaire controle, dus het feit dat wij voor het eerst niet alleen maar op het executieve vlak, maar ook op het legislatieve vlak een parlementair orgaan krijgen. In dat opzicht is er een unieke situatie, wanneer deze rechtstreekse verkiezingen worden gehouden. Een werkelijk parlementair, grensoverschrijdend orgaan is in geen enkele internationale organisatie ooit tot stand gebracht. Dit is dan complementair aan de reeds uitgeoefende supranationale bevoegdheden.

De heer Schuijt heeft in het bijzonder de vraag gesteld, of het facultatieve dubbele mandaat een principiële keuze was, of een keuze die was ingegeven door opportunisme. Het is duidelijk, dat wij, zelfs met het rechtstreeks gekozen Europese Parlement, nog geen volledig parlement hebben, in de zin zoals wij dat in Nederland en in de meeste andere landen in West-Europa kennen. Wij bevinden ons derhalve in een overgangsfase. In deze overgangsfase zal in de toekomst door datzelfde parlement nog gestreden worden voor nieuwe bevoegdheden. Het is daarom juist in die overgangsfase van essentieel belang, dat er een zekere band blijft bestaan tussen de nationale parlementen en het Europese Parlement. Zou er geen enkele band bestaan, dan kan het Europese Parlement, met betrekkelijke bevoegdheden uitgerust, spoedig in de verleiding komen in een soort van Europees vacuüm te gaan leven en zich af te sluiten van de nationale realiteiten. Als er tussen deze geen enkele band zou bestaan, konden de nationale parlementen de indruk krijgen dat verder in het Europees Parlement gebeurt wat van Europees belang is, en zouden die nationale parlementen de neiging krijgen zich op te sluiten in een enghartige positie, waarbij zij de Europese dimensie zouden buitensluiten. Ik haast mij hieraan toe te voegen dat dit gevaar uiteraard in Nederland niet existent is, maar het gaat om een Europese regeling. Vanuit die hoek gezien vindt de Regering dat de keuze voor het facultatieve dubbele mandaat verstandig is. Het laat de keuze over aan de afzonderlijke partijen en fracties in de verschillende kamers om hetzij rechtstreeks verkozen parlementariërs met een enkel mandaat te hebben, hetzij om dat mandaat te laten combineren met het nationale mandaat.

Degenen van de geachte afgevaardigden die lid zijn geweest of zijn van

Brinkhorst

het Europees Parlement, weten dat het geen gemakkelijke opgave is deze twee taken te combineren. Het is derhalve ook te verwachten dat in de toekomst wellicht steeds minder dat facultatieve dubbele mandaat in de praktijk zal worden toegepast. Vanwege de wenselijkheid om een zekere osmose tussen de twee parlementaire situaties te handhaven is, om de redenen die ik heb geschetst, de Regering van mening dat het in deze fase van belang is dat het facultatieve dubbele mandaat blijft bestaan. Het antwoord op de vraag hoe zich dit verder zal ontwikkelen, is in de schoot der goden verborgen; het zal door het Europees Parlement in de toekomst worden bepaald, wanneer er eenmaal een uniforme kiesprocedure voor de rechtstreekse verkiezingen zal worden gehanteerd. Het lijkt mij speculatief nu al te zeggen, wanneer dat kan gebeuren. Het antwoord op deze vraag kan misschien langer op zich laten wachten dan de meeste van de geachte afgevaardigden en ondergetekende hopen.

Het uitoefenen van een dubbel kiesrecht is ongetwijfeld zeer ongewenst. De Regering heeft, vlak na de totstandkoming van de akte op 20 september 1976, een brief gestuurd naar de andere lid-staten in Brussel om overleg op gang te brengen. Uit dat overleg is gebleken dat de meeste lid-staten van mening zijn dat het van belang is dat er een actief kiesrecht wordt gegeven aan onderdanen van het betrokken land, waar zij ook binnen de Gemeenschap zijn gevestigd. Slechts in Ierland is er een tendens om aan alle onderdanen van de Gemeenschap, van welke nationaliteit ook, binnen Ierland gevestigd, het kiesrecht toe te kennen. De Regering beijvert zich om zoveel mogelijk zowel de ongewenste situatie van het uitoefenen van het dubbel kiesrecht als een situatie waarbij enkelen geen kiesrecht hebben, tegen te gaan. Het lijkt mij mogelijk daarover bilateraal met verschillende lid-staten contact te krijgen.

Wij gaan er in ieder geval van uit, dat aan alle Nederlanders, waar ook in Europa gevestigd – binnen de Europese Gemeenschap – het kiesrecht zal worden toegekend. Het gaat immers om Europese verkiezingen. Uiteindelijk is de Europese Gemeenschap in haar geheel het kiesgebied van waaruit wordt gekozen.

De heer Schuijnt heeft gevraagd naar het Italiaanse initiatief, waarbij Italianen, waar ook gevestigd in de Gemeenschap, de mogelijkheid wordt gelaten ter plaatse een keuze te doen

voor een Italiaanse kandidaat. De Regering staat hier positief tegenover en wenst er alle medewerking aan te verlenen. Het geven van concrete inhoud aan deze gedachte zal echter vooral van de gemeenten en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten dienen uit te gaan. Wij steunen de gedachte wel.

Aangaande de postzegeluitgave verheugt het mij te kunnen mededelen dat collega Van Hulten reeds vlak na het tot stand komen van de akte het initiatief heeft genomen om aan de andere lid-staten te vragen gezamenlijk een Europese postzegel uit te geven. De reacties daarop waren gemengd. In ieder geval zullen een of twee lid-staten zelfstandig een postzegel uitgeven. Van Nederlandse kant staan wij zeer sympathiek tegenover deze gedachte en het is te hopen dat zo veel mogelijk lid-staten daartoe zullen overgaan. Ik hoop dat men mij wil vergeven dat ik op het specifieke punt van de toeslag niet voldoende geëquipeerd ben. Ik heb horen verluiden dat het wellicht wat technische moeilijkheden geeft. Naar ik hoop, zal mijn collega van Verkeer en Waterstaat de Kamer meer en detail kunnen informeren.

De heer IJmkers heeft eigenlijk de argumentatie herhaald van zijn collega aan de overzijde, de heer Bakker. Hij heeft, voor zover ik mij bewust ben, daar geen nieuwe argumenten aan toegevoegd. Omdat het een ernstige zaak betreft, de vraag van de eventuele strijdigheid met de Grondwet, zal ik trachten heel in het kort het tegenbehoef van de Regering te herhalen. Ik meen dit in het kort te mogen doen, omdat de argumentaties uitvoerig zijn uitgewisseld zowel tijdens de openbare commissievergadering als tijdens de behandeling in de Tweede Kamer.

De argumentatie gaat uit van een aantal punten. In de eerste plaats is dat het feit, dat onze Grondwet een open systeem kent dat erdoor wordt gekenmerkt, dat het bevoegdheidsafbakeningen, procedures en competentieverhoudingen regelt ten opzichte van nationale organen. De Grondwet beoogt geen gesloten systeem, geen systeem dat een verdere evolutie, waarbij andere organen van andere dan nationale aard aan de orde komen, uitsluit.

Maar er is meer. De Grondwet zelf erkent uitdrukkelijk in de artikelen 65 tot en met 67 het bestaan van een internationale rechtsorde en stelt daarbij heel uitdrukkelijk vast dat de nationale rechtsorde dient te worden gezien in functie van die internationale rechtsorde en daar ook aan ondergeschikt is. Wij hebben met een groot aantal andere landen in West-Europa het ken-

merk, dat het internationale recht primair boven het nationale recht.

In de derde plaats kennen wij artikel 67 van de Grondwet, destijds met grote voorzienigheid opgenomen, waarbij uitdrukkelijk de Grondwet machtigt om over te gaan tot overdracht van bevoegdheden aan internationale en supranationale organen.

Deze drie argumenten tonen duidelijk aan dat juist door een systeem van een open Grondwet, waarin overdracht van bevoegdheden wordt geregeld, de mogelijkheid bestaat van overdracht van bevoegdheden aan de organen van de Europese Gemeenschappen. Dit geldt te meer, omdat het hier gaat om een vacuümsituatie, namelijk het opheffen van de bestaande democratische rechtscontrole en ervoor te zorgen dat de leemte in de democratische controle wordt opgevuld.

De heer IJmkers ontleende ook een argument aan artikel 88 van de Grondwet. De Regering leest dat artikel anders; het gaat daarbij om het vaststellen van het vertegenwoordigende en het nationale karakter van het mandaat, in die zin dat het gehele Nederlandse volk zich uitspreekt voor een Eerste- en een Tweede-Kamervertegenwoordiging. Wij zien daarin geen belemmering voor het verlenen van een mandaat voor de rechtstreekse verkiezingen van het Europees Parlement: evenmin als inwoners van Den Haag of Amsterdam exclusief voor de gemeenteraad kiezen, kiezen Nederlanders exclusief voor de Nederlandse volksvertegenwoordiging.

Ik neem aan, dat de heer IJmkers zich evenmin als zijn collega Bakker aan de overzijde zal laten overtuigen. Ik stel alleen vast, dat de argumentaties zijn uitgewisseld.

Ten slotte deel ik de heer Meuleman mede, dat ik overeenkomstig datgene wat de Minister van Binnenlandse Zaken aan de overkant heeft gezegd, geheel vasthoud aan het gestelde aan gene zijde over het openen van de stembussen. Ik hoop, dat de heer Meuleman zich hierover geen zorgen zal maken.



De heer **Meuleman** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Het lag aanvankelijk niet in mijn bedoeling in tweede termijn het woord te voeren. Ik dank de bewindslieden voor de wijze, waarop zij op mijn betoog zijn ingegaan. Vooral de Minister heeft aangevoeld dat het mij niet ging om het een of het ander, maar om de zorg voor de vrijheid van geweten.

Het is nog niet zover, maar het gaat wel die kant uit: de samenwerking kan

Meuleman

nodig en nuttig zijn, maar een smensmelting op humanitaire basis acht ik een gevaarlijke gang van zaken. Ik heb mij in mijn bijdrage dan ook willen beperken tot de grote lijnen en daarom gewezen op de vrijheid van godsdienst en geweten. Daarvoor zie ik een gevaar in het verlenen van meer bevoegdheid aan het Europese Parlement. Daarover mogen wij van mening verschillen – dat hindert niet – maar zo denk ik erover. Een eenheidsstreven moet grond en fundament hebben en wat dat betreft vrees ik voor het verenigd Europa. Door de rechtstreekse verkiezing wordt dat in de hand gewerkt.

De Minister heeft getracht mij gerust te stellen en dat is een goede zaak. Hij heeft mij gezegd dat ik er niet aan behoefte te twijfelen, dat de identiteit van ons vaderland blijft bestaan. Ik hoop het met hem. Ik twijfel ook echt niet aan zijn oprechtheid, maar in de toekomst heeft hij ook maar één stem.

De Minister zei verder dat tal van vraagstukken moeten worden opgelost en dat Nederland dat niet alleen kan. Dat ben ik volkomen met hem eens. Tal van vraagstukken zullen ook in samenwerking moeten worden opgelost. Dat moet dan echter niet gaan ten koste van de vrijheid van ons bestaan en de vrijheid van ons godsdienstig leven.

De ouderen onder ons – daar behoort ook de Minister toe – herinner ik aan de situatie na de Eerste Wereldoorlog. Toen hebben wij hetzelfde gedacht. De Volkenbond werd opgericht. 'Nooit meer oorlog' was de leuze. Wat hebben wij echter gezien? Het was een eenheid, die niet in oprechtheid voor het aangezicht des Heren tot stand was gekomen. Deze eenheid is uit elkaar gevallen en wij hebben de Tweede Wereldoorlog gekregen. Ik hoop dat wij verder daarvoor bewaard blijven.

Laten wij, ook als volk van Nederland, in gehoorzaamheid aan Gods Woord en naar luid van de belijdenis de weg gaan in verbondenheid aan God. Dan zullen wij onze weg kunnen gaan. Dat is mijn wens. Ik heb er dan geen behoefte aan te streven naar een Europese Gemeenschap waarvoor de basis mij te smal en te wankel is. Daarom zal ik tegen dit wetsvoorstel stemmen.



Minister Van der Stoep: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil volstaan met een heel korte reactie. De heer Meuleman heeft nog eens heel duidelijk onderstreept

welke overwegingen hem hebben bevoegen bij zijn betoog in eerste instantie. Hij, de Regering en naar mijn mening ook de voltallige Kamer zijn het eens over de noodzaak om alle vrijheidsrechten, natuurlijk ook de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting, gerespecteerd te zien.

Ik wil daaraan toevoegen dat ik op het ogenblik in het proces van Europese integratie geen enkel element zie dat mij doet vrezen dat juist die vrijheden zouden worden bedreigd of dat ons zou worden opgelegd, beperkingen in die vrijheden aan te brengen. Zo die poging zou worden ondernomen, zou welke regering in Nederland dan ook dat met de meeste kracht afwijzen. Daarvan ben ik overtuigd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De Voorzitter: De fracties van de CPN en de SGP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen het wetsontwerp te hebben gestemd.

Dit is onze laatste vergadering voor het reces. Ik wens alle aanwezigen een prettige vakantie toe.

Sluiting 14.15 uur.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen

1°. De volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerpen van wet:

Herziening van de rentevergoeding bedoeld in artikel 7, zesde lid, van de Deltawet (13 369);

Wijziging van artikel 3 van de Wet bestrijding infectieziekten en opsporing ziekteoorzaken (Stb. 1928, 265) (14 124);

Wijziging van de Wet economische mededinging (14 368);

Wijziging van de Wet op de accijns van tabaksfabrikaten (Stb. 1964, 208) (14 393);

Naturalisatie van Becker, Josef Franz Maria en 23 anderen (14 458);

Naturalisatie van Bernd, Siegfried en 22 anderen (14 459);

Naturalisatie van Dieudonné, Benjamin en 22 anderen (14 461);

Naturalisatie van Banerjee, Amit en 21 anderen (14 462);

Naturalisatie van Barroso Gutierrez, Pedro en 25 anderen (14 463);

Naturalisatie van Assouad, Bishr en 24 anderen (14 464);

Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de

rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (14 482);

Naturalisatie van Aschkenasy, Yehuda en 25 anderen (14 485);

Naturalisatie van Baglio, Michele en 25 anderen (14 492);

Naturalisatie van Andrade, José en 22 anderen (14 494);

Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (Voorjaarsnota 1976 (Zitting 1975–1976, 13 959 nr. 1)) (14 502);

Naturalisatie van Bagdadi, Mustafa en 27 anderen (14 506);

Naturalisatie van Abdulla, Nazad en 23 anderen (14 512);

Naturalisatie van Almeida, Luis en 30 anderen (14 603);

Naturalisatie van Angelopoulos, Apostolos en 25 anderen (14 605).

Deze ontwerpen van wet zullen worden gesteld in handen van het College van Senioren;

Goedkeuring van de op 20 september 1976 te Brussel tot stand gekomen Akte betreffende de rechtstreekse verkiezing van de leden van het Europese Parlement (Trb. 1976, 175) (14 383).

Dit ontwerp van wet zal worden gesteld in handen van de desbetreffende commissie;

2°. de volgende regeringsmissives:

een, van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, ten geleide van 80 exemplaren van het SNV-Beleidsplan;

een, van de Minister van Verkeer en Waterstaat, ten geleide van een afschrift van zijn brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer betreffende vragen inzake verkeersongevallen ten gevolge van de opening tussen de cabine en de achterwielen van vrachtauto's;

een, van de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, ten geleide van een exemplaar van de Rijksbijdrageregeling kinderdagverblijven.

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden;

3°. de volgende missives:

twaalf, van de directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeling van de goedkeuring door H. M. de Koningin van een aantal ontwerpen van (rijks)wet, aangenomen door de Eerste Kamer der Staten-Generaal op 1 april en 3 en 10 mei 1977.

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden;

4. de volgende lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om het voorbereidend onderzoek door dit College alsmede de openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te doen plaatsvinden op 28 juni 1977:

- Naturalisatie van Becker, Josef Franz Maria en 23 anderen (14 458);
- Naturalisatie van Bernd, Siegfried en 22 anderen (14 459);
- Naturalisatie van Dieudonné, Benjamin en 22 anderen (14 461);
- Naturalisatie van Banerjee, Amit en 21 anderen (14 462);
- Naturalisatie van Barroso Gutierrez, Pedro en 25 anderen (14 463);
- Naturalisatie van Assouad, Bishr en 24 anderen (14 464);
- Naturalisatie van Aschkenasy, Yehuda en 25 anderen (14 485);
- Naturalisatie van Baglio, Michele en 25 anderen (14 492);
- Naturalisatie van Andrade, José en 22 anderen (14 494);
- Naturalisatie van Bagdadi, Mustafa en 27 anderen (14 506);
- Naturalisatie van Abdulla, Nazad en 23 anderen (14 512);
- Naturalisatie van Almeida, Luis en 30 anderen (14 603);
- Naturalisatie van Angelopoulos, Apostolos en 25 anderen (14 605);
- Wijziging van de Wet economische mededinging (14 368);
- Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1975 (14 482);
- Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1976 (Voorjaarsnota 1976 (zitting 1975-1976, 13 959, nr. 1)) (14 502);
- Wijziging van de Wet op de accijns van tabaksfabrikaten (Stb. 1964, 208) (14 393);
- Wijziging van artikel 3 van de Wet bestrijding infectieziekten en opsporing ziekteoorzaken (Stb. 1928, 265) (14 124);
- Herziening van de rentevergoeding bedoeld in artikel 7, zesde lid, van de Deltawet (13 369);

5. de volgende geschriften:

een, van P. M. Adriaanse te Amsterdam, betreffende de Zuidmolukse gemeenschap in Nederland.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Algemene Zaken en Huis der Koningin en voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat;

een, van het dagelijks bestuur van het openbaar lichaam Rijnmond te Rotterdam, betreffende verruiming van de capaciteit van de Van Brienenoordbrug;

een, van het Kontaktpunt Milieuhygiëne voor het Limburgse Bedrijfsleven te Roermond, betreffende het ontwerp van wet Regelen inzake het ont-trekken van grondwater en het kunstmatig infiltreren van water in de bodem (Grondwaterwet) (13 705).

Deze geschriften zijn nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Verkeer en Waterstaat en voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne;

een, van het Dekenaal Pastoraal Centrum te Kerkrade, betreffende de werkgelegenheid in deze gemeente en bij het bedrijf Helio Repro Service in het bijzonder.

Dit geschrift is nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden en wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Sociale Zaken en voor Economische Zaken.